

Repertoriul arheologic al zonei hidrocentralei Porțile de Fier II, jud. Mehedinți

I. STÎNGĂ

Prin construcția hidrocentralei Porțile de Fier II, insula Ostrovul Mare, introdusă în circuitul economiei naționale, este scoasă dintr-un îndelungat anonimat.

Complexitatea mutațiilor ce le va produce construcția hidrocentralei în zonă a impus elaborarea unui plan amplu de cercetare, minuțios întocmit, avîndu-se ca punct de pornire bogata experiență cîștigată în timpul construcției hidrocentralei Porțile de Fier I.

În cadrul cercetărilor complexe, un loc aparte îl ocupă întocmirea repertoriului arheologic al zonei, parte integrantă a repertoriului general al județului Mehedinți.

Data fiind bogăția urmelor de locuire umană pe toată valea Dunării mehedințene, ne-am limitat, pentru început, la insula Ostrovul Mare și la localitățile imediat apropiate insulei, pe Dunărea Mică (cum este numit brațul românesc al Dunării) (fig. 1).

S-au avut în vedere toate descoperirile arheologice, din paleolitic pînă în evul mediu, descoperiri cunoscute din lucrări de specialitate sau cercetări mai vechi și perieghezele arheologice sistematice, organizate, în zonă de colectivul Muzeului Porților de Fier, începînd cu anul 1976. Din acest an, colectivul Muzeului Porțile de Fier și-a direcționat activitatea spre cercetarea amănunțită a întregii zone și realizarea unor săpături de salvare de maximă urgență, în punctele imediat afectate de lucrările hidrocentralei Porțile de Fier II.

În permanență, membrii colectivului nostru au supravegheat lucrările de construcție ale hidrocentralei, în special dislocările masive de pămînt, salvînd diferitele materiale scoase împlător și marcînd punctele respective.

Multe din punctele arheologice, marcate acum pe harta insulei, nu mai există sau nu vor mai exista în viitorul apropiat.

Bineînțeles, nu considerăm ca definitivă verificarea istorică a insulei, un loc important rămînd cercetărilor viitoare.

Găsim prilejul nimerit să mulțumim și pe această cale organelor locale de partid și de stat, conducerii hidrocentralei Porțile de Fier II, pentru sollicitudinea cu care au răspuns cerințelor noastre, pentru vădita grijă permanentă față de salvarea și îmbogățirea patrimoniului istoric al județului nostru.

II. ISTORICUL CERCETĂRILOR

Pînă în momentul de față nu au existat încercări speciale de repertoriere arheologică a județului Mehedinți.

Primele informații concrete, referitoare la descoperiri și stațiuni arheologice în zona care ne interesează, le găsim în manuscrisele lui Gr. Tocilescu și Pamfil Polonic, aflate la Biblioteca Academiei R.S.R.

Cercetarea istorică propriu-zisă a zonei este lansată între cele două războaie mondiale, prin activitatea unor istorici locali, cum ar fi Al. Bărcăcilă, sau de către istorici delegați de către Seminarul de Preistorie al Universității București sau Muzeului Național de Antichități, cum sînt Ion Nestor și Dumitru Berciu.

Primele informații științifice le furnizează Al. Bărcăcilă, cînd face cunoscută literaturii de specialitate, în 1924, o urnă funerară, descoperită împlător în satul Balta Verde.

Pornind de la aceste prime informații, Ion Nestor și Dumitru Berciu întreprind, între 1931—1932, o periegheză arheologică în zonă, execută chiar citeva sondaje, ocazie cu care sînt depistate majoritatea stațiunilor arheologice de deosebită importanță, ce vor fi cercetate mai tirziu.

În 1939, apare la Craiova „Arheologia preistorică a Olteniei” de D. Berciu, prima monografie arheologică a Olteniei, cu referiri directe și la zona actualiei hidrocentrale Porțile de Fier II. Tot prof. Dumitru Berciu, i se datorează „Catalogul Muzeului arheologic din Turnu Severin”, ce cuprinde inventarierea științifică a tuturor pieselor aflate în colecția muzeului, cu indicarea locului lor de proveniență.

Un colectiv de cercetători, în frunte cu Dumitru Berciu, inițiază, în anii 1949 și 1960, cercetări de amploare în zonă punînd în circulația științifică, necropolele din epoca bronzului și din prima epocă a fierului din Ostrovul Mare, Balta Verde și Gogoșu.

Prof. Dumitru Tudor, în monografia „Oltenia romană”, face referiri la descoperiri de epoca romană și romană tîrzie din zonă, la fel Octavian Toropu, pentru perioada romană tîrzie și romano-bizantină.

Cercetări sistematice au fost inițiate după 1965, odată cu construcția hidrocentralei Porțile de Fier I, și relansate cu mai multă vigoare odată cu construcția noii hidrocentrale.

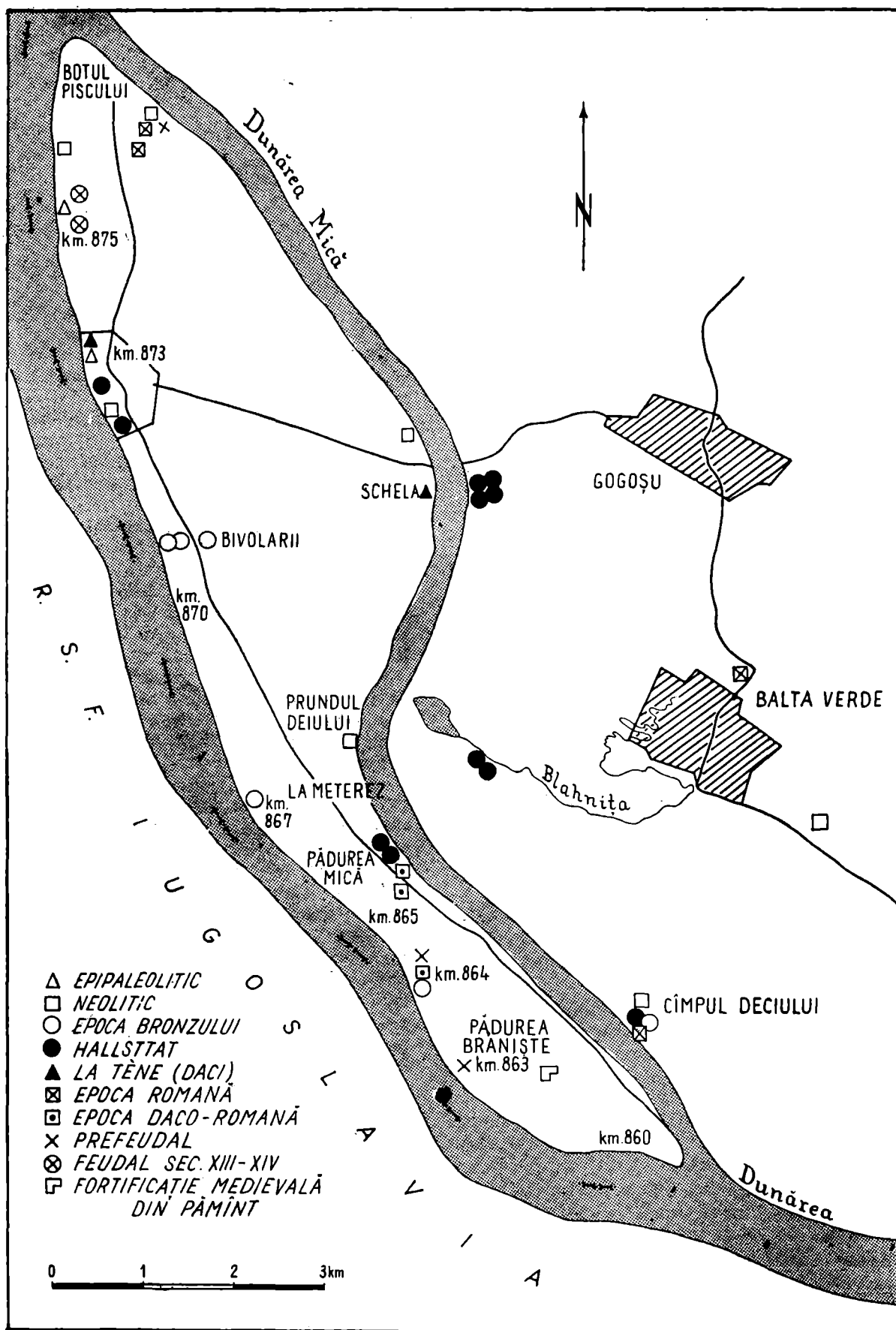

Fig. 1. Zona cercetată.

Fig. 1. Zone des recherches.

COMUNA GOGOȘU

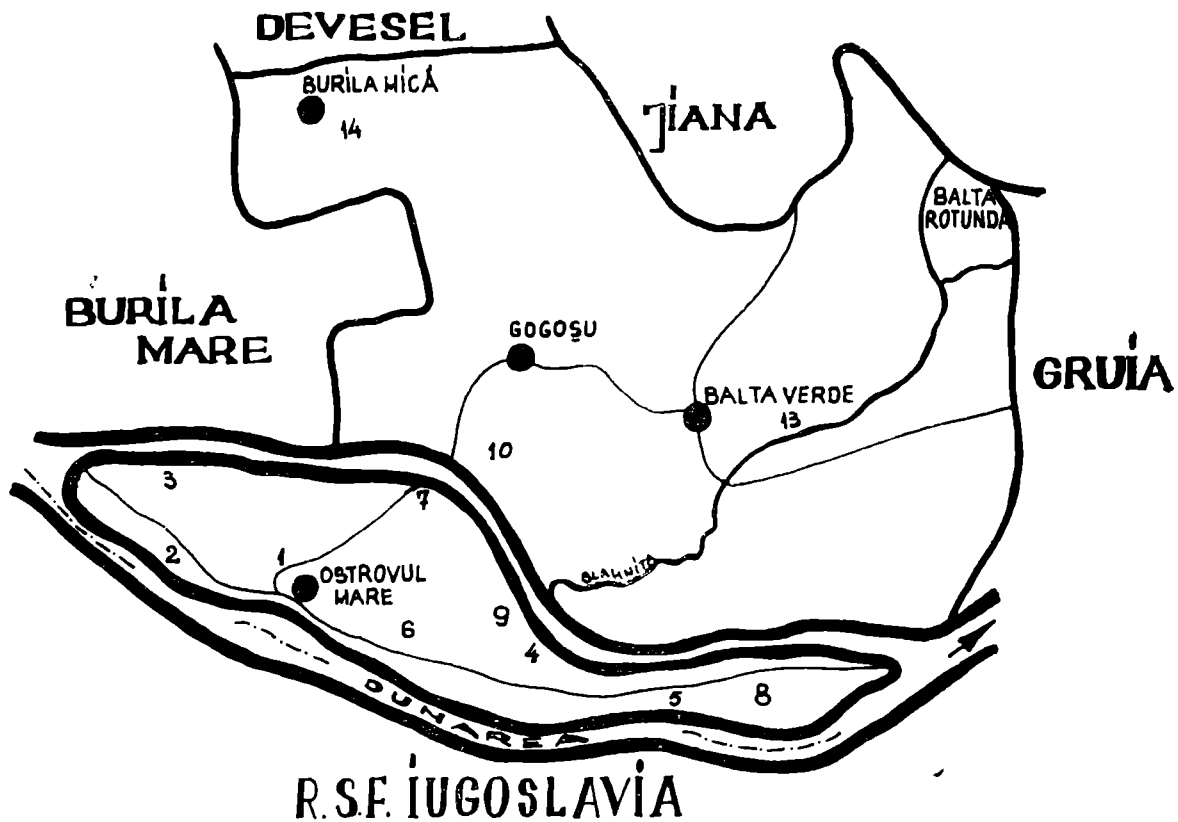

Fig. 2. Comuna Gogoșu.

Fig. 2. Commune Gogoșu.

COMUNA GRUÎA

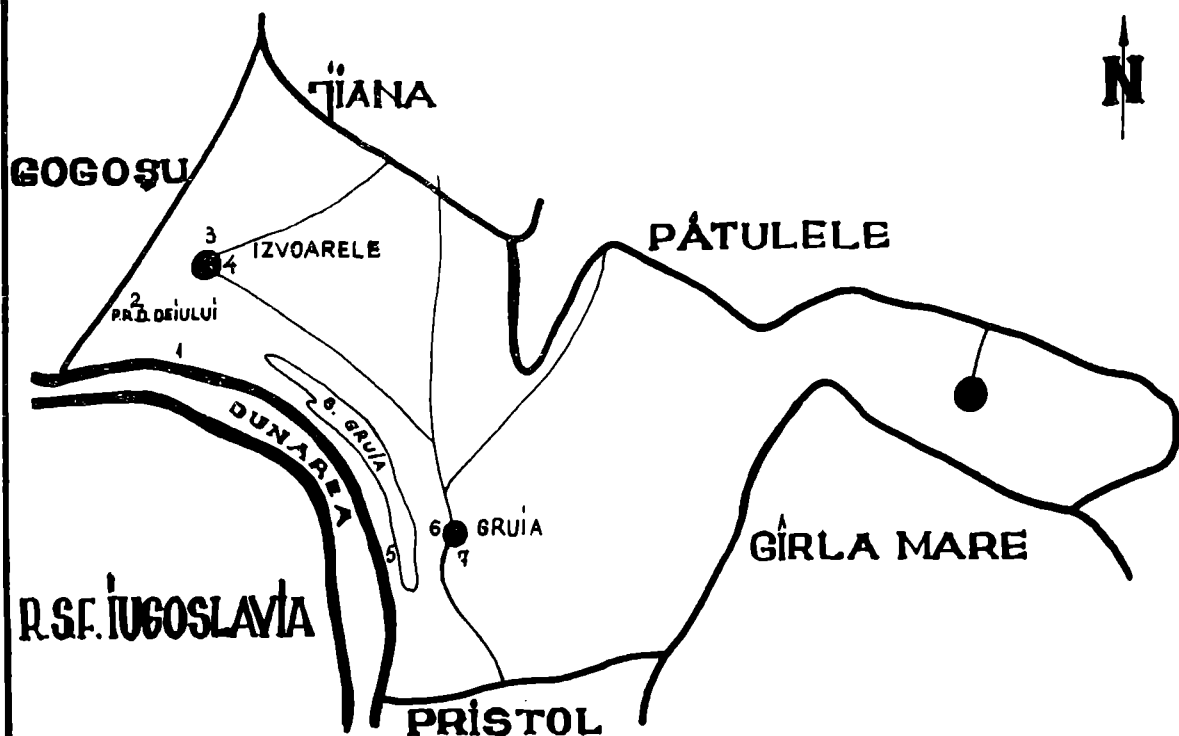

Fig. 3. Comuna Gruîa.

Astfel, în 1973, Emil Moscalu cercetează o necropolă tumulară hallstattiană, iar începînd cu 1976, colectivul Muzeului Porțile de Fier în colaborare cu V. Boroneanț, a declanșat o susținută campanie de săpături de salvare, în mai multe puncte ale insulei, vizînd stațiuni din epipaleolitic pînă în secolul al XIV-lea, cercetări ce vor fi aprofundate în campaniile viitoare.

Pe lingă lucrările și cercetările de specialitate amintite mai sus, informații istorice găsim și în lucrări diferite, de cu totul altă natură, în special dicționare, cum ar fi:

— N. D. Spineanu, *Dicționarul geografic al județului Mehedinți*.

— Dumitru Frunzescu, *Dicționarul topografic al județului Mehedinți*.

— C. Papacostea-Pajură, *Dicționar geografic, istoric și topografic al județului Mehedinți*, Turnu Severin, 1947.

— Ion Ionescu, *Agricultura română din județul Mehedinți*, București, Imprimeria Statului, 1868.

III. CADRUL FIZICO-GEOGRAFIC AL ZONEI

În cadrul complexului natural al județului Mehedinți, insula Ostrovul Mare, prin poziția sa, ocupă oarecum un loc deosebit.

Rezultat al depunerilor aluvionare ale Dunării, insula are la bază un strat de pietriș cuaternar, după care urmează un nivel de pămînt galben-nisipos, în mare parte rezultat al depunerilor aluvionare sau eoliene, și stratul de cultură de culoare neagră-cenușie sau maronie, ce atinge grosimi variate pe insulă, între 0,50 m. și 2 m.

Cuvertura cuaternară, puțin rezistentă la eroziuni, a permis o lărgire considerabilă a văii Dunării, spre deosebire de zona muntoasă de la Gura Văii, unde posibilitățile de aluvionare sau eroziuni sînt mai reduse.

Sectorul văii Dunării, în această zonă, se caracterizează prin prezența masivă a dunelor de nisip pe cea mai mare parte a teraselor și luncii.

În zona Balta Verde-Gogoșu, acumulările eoliene au fost atît de intense, încît o parte din luncă este scoasă de sub influența Dunării, chiar în condițiile unor viituri foarte mari.

Majoritatea acestor dune, multe din ele fixate deja pe sol, sînt de dată mai recentă, întrucît, uneori, ele acoperă stațiuni preistorice sau mai recente, cum este cazul așezării complexe dintre Balta Verde și Izvoarele, în locul numit „Prundul Decuiului”, unde au fost găsite, prin nisipul dunelor, urme materiale datînd din paleolitic pînă în perioada prefeudală.

În general, condițiile naturale ale zonei au fost favorabile locuirii omenești din cele mai vechi timpuri, mai ales că omul primitiv nu a trebuit să facă eforturi deosebite pentru adaptarea naturii condițiilor sale de muncă și viață.

Profitînd de bogățiile Dunării (pește, apă) omul primitiv s-a așezat chiar pe malul ei. Dovadă,

astăzi, multe stațiuni primitive sînt distruse parțial sau în întregime de apele crescute ale Dunării, care înainte avea o albie mult mai mică. Nu a fost locuit niciodată capătul estic al insulei, care, probabil și în vechime ca și astăzi era supus inundațiilor.

Lunca Dunării, cu pășuni bogate, pădurile întinse (și astăzi aproape jumătate din suprafața insulei Ostrovul Mare este ocupată de păduri) au permis oamenilor primitivi să se ocupe și cu creșterea animalelor, cultivarea plantelor și vînătoarea. Dovadă numeroasele oase de animale sălbatice și domestice găsite în așezări omenești, datînd chiar din epipaleolitic, cum ar fi: cerbul, mistrețul, ovi-caprinele, ciinele și bovinele.

Actualul sat de pe insula Ostrovul Mare este așezat pe punctul cel mai înalt al insulei, pe malul Dunării Mari, între km. fluviali 871—873,5. Aceeași suprafață a fost locuită și de oamenii primitivi. Întreg malul surpat al Dunării, în zona satului, este presărat de așezări epipaleolitice, neolitice, din epoca bronzului, prima epocă a fierului, urme de bordeie și vetre dacice și prefeudale, dovedind o locuire neîntreruptă în acest loc.

PRESURTĂRI BIBLIOGRAFICE

1) D. Berciu, E. Comșa, „Săpăturile arheologice de la Balta Verde și Gogoșu (1949 și 1950)” în *Materiale și cercetări arheologice*, vol. II = D. Berciu, *Materiale II*.

2) D. Berciu, „Șantierul de la Balta Verde” în S.C.I.V. anul I, 1950 = D. Berciu, SCIV. I.

3) D. Berciu, *Arheologia preistorică a Olteniei, 1939*, Craiova = A.P.O.

4) D. Berciu, „Catalogul Muzeului arheologic din Turnu Severin” în *Materiale și cercetări arheologice*, vol. I, 1953. = D. Berciu — Catalog

5) D. Berciu, „Cercetări și descoperiri nouă în Mehedinți” în *Arhivele Olteniei*, anul XII, nr. 65—66, 1933 — A.O. 65—66.

6) D. Berciu, „Bibliografia Olteniei preistorice” în *Arhivele Olteniei*, anul XVI, nr. 92—94, 1937. = A.O. 92—94.

7) D. Tudor, „Oltenia romană”, ed. IV-a = D. Tudor, O.R., 4.

8) Al. Bărcăcilă, „Antiquités pré et protohistoriques des environs de T. Severin”, în *Dacia I*, 1924 = *Antiquités*

9) Al. Bărcăcilă, „Tezaurul medieval de la Gogoșu”, în *Cronica numismatică și arheologică*, XIV, nr. 113—114, 1939 = *Tezaurul*.

10) Dr. G. Severeanu, „The gold treasure of the „Ostrovul Mare” în București, *Revista muzeului și pinacotecii municipiului București*, nr. 1—2, 1937. = G. Severeanu, *The gold*

11) Dorin și Valeria Popescu, „Asupra tezaurului de aur de la Ostrovul Mare, în SCIV, 3—4, VI, 1955 = D. Popescu, SCIV, 3—4.

12) Octavian Toropu, „Romanitatea țirzie și străromânii în Dacia Traiană sud-carpatică”, Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 1976. — *Romanitatea*.

REPERTORIUL AȘEZĂRILOR

I. OSTROVUL MARE (COMUNA GOGOȘU)

1. a) Punct — km. fluvial 873.

În vatra satului Ostrovul Mare de pe insulă, în malul surpat al Dunării, în anul 1976, a fost cercetată cea mai sudică așezare epipaleolitică din țară, cu un bogat material litic, în special cuarțit. Bibl. V. Boroneanț, în *Drobeta III*, (mss).

b) Tot în acest punct a fost cercetat, în același an, un bordei dacic din sec. II—I î.e.n., ce făcea probabil parte dintr-o așezare dacică fortificată, căci alături de bordei a fost surprins și un șanț de apărare triunghiular, cu pereții fățuiți, tari, ce cobora perpendicular pe Dunăre.

Bibl. V. Boroneanț, în *Drobeta III*, (mss).

c) În același punct, în aval de bordeiul dacic, a fost cercetat un bordei prefeudal (sec. VIII), cu ceramică de tradiție locală, lucrată cu mîna și la roata înceată, ornamentată cu val, și cu o vatră în formă de potcoavă, cu pietrar deasupra.

Bibl. V. Boroneanț, în *Drobeta III*, (mss).

2. Punct — km. fluvial 875.

a) Pe plaja și în malul surpat al Dunării a fost cercetată parțial, în 1978, o puternică așezare epipaleolitică cu unelte tipice și vetre dreptunghiulare, analoage celor de la Schela Cladovei.

Inedit.

b) În același punct, la aproximativ 100 m.N., a fost cercetat parțial, în același an, un cimitir medieval din sec. XIV. Pe fruntea unui schelet, a fost găsită o diademă de argint, formată din mai multe plăcuțe, lucrate în tehnica au repoussé.

Informație Crăciunescu Gabriel.

Inedit.

3. Punctul „Botul Pîscului”.

a) Aproape de capătul din amonte al insulei spre Țigănești, pe plajă și în malul Dunării Mici, unde la suprafață s-au găsit multe fragmente ceramice (cultura Criș și hallstattiene) în 1976, au fost trasate mai multe secțiuni, unde au fost sesizate cele două nivele de locuire, cel hallstattian de o durată mai scurtă.

Bibl. V. Boroneanț, în *Drobeta III*, (mss).

b) În același punct, în interiorul insulei, circa 100 m. de Dunăre, într-o zonă de dune fixate pe sol, au fost cercetate, în 1976, trei morminte tumulare de incinerare din epoca migrațiilor, cu resturile cinerare depuse în urnă.

Bibl. V. Boroneanț, în *Drobeta III*, (mss).

c) Prin cercetări de suprafață au fost găsite multe fragmente ceramice romane, cărămizi și țigle, fără alte indicii în favoarea unei așezări sau fortificații romane.

Inedit.

4. Punct — Prundul Deului. Aflat pe malul Dunării Mici, spre Balta Verde, la aproximativ 2,5 km. aval de bac (Schela).

a) În profilul malului surpat al Dunării au fost depistate mai multe gropi cu fragmente ceramice neolitice.

Inedit.

b) La 150 m. aval de Prundul Deului, pe malul înalt al Dunării, se găsește o necropolă tumulară

hallstattiană, distrusă în mare parte de apele Dunării. Prin cercetări de suprafață, pe unul din tumuli au fost găsite două fibule Glasinac — tip I, aflate în colecția Muzeului Porțile de Fier.

Bibl. D. Berciu, *Materiale II*, pg. 255 ș.u., passim.

Idem, în *SCIV I*, pg. 109.

c) La aproximativ 300 m. în aval de Prundul Deului, pe malul înalt și surpat al Dunării Mici, dintr-un grup de tumuli, în mare parte distruși, a fost cercetat cel mai bine conservat în 1978. Este un tumul daco-roman de incinerare, cu inventarul funerar pus în groapă simplă. Pe vatra rugului au fost găsite monede romane de la sfîrșitul sec. al III-lea și începutul sec. al IV-lea e.n.

Inedit.

d) În apropierea tumulului, aproximativ 100 m. în interiorul insulei, prin materialele găsite la suprafață se bănuiește a fi vorba de așezarea daco-romană, căreia îi aparține tumulul de mai sus.

Inedit.

5. Km. fluvial 864,5.

a) Pe Dunărea Mare, în vestul coloniei hidrocentralei de pe insulă, a fost cercetată, în 1973, o necropolă tumulară hallstattiană, cultura Basarabi. Un număr de peste opt tumuli neceretați au fost acoperiți de un depozit de pămînt.

Bibl. Em. Moscalu.

b) Tot pe acest platou, au fost inițiate, în 1978, săpături de salvare, urmărindu-se depistarea așezării căreia îi aparținuseră tumulii. Au fost surprinse două niveluri de locuire, unul din epoca bronzului (cultura Gîrla Mare) și altul prefeudal, (două bordeie, cu pietrar) din secolele IX—X.

Inedit.

6. Bivolării.

a) La aproximativ 4 km. de sat, pe drumul spre pădurea Braniste, de o parte și de alta a lui, se găsește o întinsă necropolă plană de incinerare, aparținînd culturii Gîrla Mare, cercetată parțial între cele două războaie mondiale.

Bibl. D. Berciu, *Catalogul...*

Idem, *A.P.O.*, passim.

Idem, *Materiale II*.

7. Punct Schela.

a) Pe Dunărea Mică, la bacul ce face legătura peste Dunăre cu drumul de țară care merge la Gogoșu, în aval 50 m., în malul înalt și surpat al Dunării, au fost recoltate fragmente ceramice dacice, lucrate cu mîna.

Inedit.

b) La aproximativ 100 m. de punctul Schela, a fost cercetată parțial, în 1978, o stațiune neolitică, aparținînd culturii Criș.

Inedit.

8. Pădurea Branîște.

a) La km. fluvial 861,5, la aproximativ 50 m. interior de malul Dunării Mari, a fost descoperită o fortificație circulară, cu șanț și val de pământ, cu diametrul de aproximativ 100 m. Probabil avem de a face cu un loc de refugiu medieval.
Inedit.

9. Punctul „La Carantină”.

a) „Se văd urme de ziduri și fragmente ceramice”. Tot de aici rezultă o inscripție (CIL. III, 12.000). Pornind de la această semnalare, am făcut cercetări de suprafață în zona punctului amintit, dar datorită vegetației abundente n-am reușit să verificăm autenticitatea informației.
Bibl. G. Tocilescu, P. Polonic, Dosar. M.N.A., 1887, fila 36—37. D. Tudor, *O.R.* 4 — pg. 220.

10. Tezaurul de la Ostrovul Mare.

Descoperit înainte de 1921 și achiziționat de colecționarul dr. G. Severeanu, tezaurul se compunea, inițial, din 11 inele de buclă și 2 brățări (inelele și brățările pierdute). Tehnica de lucru și ornamentica falerelor vădesc o puternică influență miceniană. Motivele ornamentale se regăsesc pe urnele funerare aparținând culturii Gîrla Mare.

Bibl. Dr. G. Severeanu, *The gold...*

D. Popescu, SCIV 3—4, pg. 865 ș.u.

11. Punctul „La Meterez”.

În apropierea vechiului pichet grăniceresc, se vorbește de o fortificație de piatră, nedescoperită încă.

12. D. Berciu amintește de existența unor fragmente ceramice aparținând culturii Vinča—Turdaș, în Ostrovul Mare, fără alte indicații de localizare.
Bibl. D. Berciu, *APO*, pg. 24.

II. BALTA VERDE

1. „La Morminți”.

a) Pe malul Dunării Mici, la hotarul dintre comuna Gogoșu și satul Balta Verde, la aproximativ 1 km. aval de punctul Schela, a fost cunoscută și cercetată, încă dintre cele două războaie mondiale, o necropolă de incinerație din epoca bronzului, cultura Gîrla Mare. Între 1949 și 1950, D. Berciu inițiază cercetări de mare amploare, descoperind una dintre cele mai întinse necropole de incinerație de epoca bronzului în Oltenia.
Bibl. Al. Bărcăcilă, *Antiquités...*, pg. 294, fig. 260. D. Berciu, *APO*, fig. 139//II și fig. 230/3.
Idem, în *Materiale II*, pg. 251 ș.u.
Idem, SCIV I, loc. cit.

b) În apropierea necropolei din epoca bronzului, tot D. Berciu a descoperit și cercetat un grup de

morminte tumulare din prima epocă a fierului datate în sec. V—IV î.e.n.

D. Berciu, *Materiale II*, loc. cit. passim.

Idem, *APO*, passim.

Idem, în SCIV, I, loc. cit.

Idem, *Catalogul...*, passim.

Idem, Ein hallstattisches Brandgrab aus Balta Verde (Rumanien) in *ESA*, IX, 1934, pg. 165—174.

c) În același loc, pe plaja și în malul Dunării, a fost identificată o așezare Sălcuța, cu vetre, urme de chirpic și material ceramic specific.
Bibl. D. Berciu, *Materiale II*, passim.

2. Punct Grindul lui Talingă. A fost descoperit întâmplător un topor — ciocan din rocă dură, datat de D. Berciu în epoca bronzului.

Bibl. D. Berciu, *Materiale II*, pg. 264.

3. Locul Grindul cu tumuli. Au fost cercetate două morminte prefeudale de incinerație, cu resturile funerare puse direct pe nisip.

Bibl. D. Berciu, *Materiale II*, pg. 403.

4. În punctul „La Gura Blahniței” la vărsarea pîriului Blahnița în Dunăre, au fost găsite fragmente ceramice neolitice (cultura Vinča — Turdaș), dintr-o așezare distrusă de apele Dunării fusaiole din epoca bronzului, urmele a două locuințe cu vetre și chirpic din prima epocă a fierului.

Bibl. D. Berciu, *Materiale II*, pg. 263.

5. Pe malul drept al pîriului Blahnița, la aproximativ 500 m. de sat, paralel cu șoseaua ce merge spre Izvoarele, se observă multă cenușă și fragmente ceramice neolitice.

Inedit.

6. Pe șoseaua Gogoșu — Balta Verde, în bucla curbei de la intrarea în Balta Verde, au fost descoperite fragmente ceramice romane, fragmente de cărămizi, țigle și mortar.

Inedit.

III. GOGOȘU

1. Punctul „Fîntina lui Mărgărit”. Au fost găsite întâmplător, în timpul lucrărilor la cariera de piatră, fragmente ceramice neolitice și din epoca bronzului și peste 40 morminte de înhumatie, fără alt inventar.

Bibl. Al. Bărcăcilă, *Antiquités...*

D. Berciu, *Catalogul...* passim.

2. „La Morminți”. Același punct ca și la Balta Verde, acum aflat în hotarul comunei Gogoșu, a fost cercetată, de D. Berciu, o întinsă necropolă tumulară de incinerație și înhumatie, din prima epocă a fierului.

Bibl. Vezi punctul „La Morminți” — Balta Verde

3. Punctul „Coasta Nucilor“ (Rasta).

a) Au fost descoperite două morminte de înhumare, unul cu diademă de argint, suflată cu aur, din plăcuțe, lucrate în tehnica au repoussé. Fără alte indicii, la vremea respectivă mormintele nu au putut fi datate. Pe baza unor analogii cu descoperiri similare făcute în 1978 în Ostrovul Mare, le putem data în sec. al XIV-lea.

Bibl. Al. Bărcăcilă, *Tezaurul...*

b) În același punct, a fost descoperit, întâmplător, în 1929, un tezaur din argint, format din: 237 monede, din care două românești (Dan I

și Mircea cel Bătrîn), 235 groși de la Stracimir (1371—1396) și o serie de alte obiecte din argint. Bibl. Al. Bărcăcilă, *Tezaurul...*

RÉPERTOIRE ARCHÉOLOGIQUE DE LA ZONE DE L'HIDROCENTRALÉ PORȚILE DE FIER II, DÉP. DE MEHEDINȚI

RÉSUMÉ

L'article est un répertoire des sites archéologiques de la zone de l'hydrocentrale Porțile de Fier II, dép. de Mehedinți. Les découvertes y mentionnées s'échelonnent du paléolithique jusqu'à l'époque féodale.